

Філософсько-правові універсалії державотворення в концепціях українських і зарубіжних мислителів XIX–XX ст.

Окреслено взаємозв'язки українського й загальноєвропейського розуміння філософсько-правових універсалій та наріжних принципів державотворення в контексті осмислення міркувань вітчизняних та зарубіжних мислителів XIX–XX ст. Зокрема досліджено бачення базових пріоритетів класичної «Філософії права» Г. В. Ф. Гегеля відомим теоретиком філософії права проф. В. С. Нерсесянцем, проведено паралелі між ідеями й інтерпретаціями ідейного світу «Філософії права» з політико-правовими й державотворчо-правовими дискурсами вітчизняних державних, духовних, громадських та наукових діячів – першого президента Академії наук України В. І. Вернадського, митрополита Андрія Шептицького, філософа – автора державотворчих праць В. К. Липинського.

Ключові слова: державотворення, універсалії, духовні засади, філософія права.

Постановка наукової проблеми та її значення. В епоху складного й трагічного відродження української державності, яке нині переживаємо, особливого значення й ваги набуває актуалізація скарбів духовно-інтелектуальної спадщини, надбаних багатьма поколіннями наших предків. Набуває виняткового сенсу й смислоутворювального значення саме тому, що тисячолітня традиція вітчизняного державотворення є потужним і невичерпним джерелом для сьогодення й майбутнього, яким дороговказом для обрання правильного й успішного в підсумку цивілізаційного вибору, яким має керуватися Україна в 3-му тисячолітті. Новітня Україна, завжди усвідомлюючи й пам'ятаючи власні корені, не відмовляючись від заборонених чужинцями, але збережених у людській пам'яті основ соціальної філософії, моралі, етики, державно-правових та соціально-правових відносин, має великий потенціал для успішного цивілізаційного поступу.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Свого часу геній китайської філософії й державно-правової думки Конфуцій сформулював такий принцип: «Я передаю старовину, а не створюю її; вірю в старовину і люблю її» [1, с. 33]. Зрозуміло, що йдеться тут про принципи актуалізації в сучасності набутого попередниками досвіду, про вміння інтерпретувати їхні набутки, застосувати до потреб сьогодення. Віра в старовину й любов до неї головною метою саме й має здатність змінити людину, суспільство, державу, світ, не ламаючи, не знищуючи сакральні основи буття народу, а навпаки – очищаючи їх від усього нехарактерного нам, привнесеного чужинцями в нашу культуру, традиції, звичаєвість, етику, державні інституції та філософію буття.

Водночас, ясно усвідомлюючи себе питомою частиною великої європейської родини (а таке усвідомлення веде свій відлік ще з часів хрещення Русі-України), актуалізуємо в сучасному соціально-гуманітарному, соціально-правовому дискурсі надбання фундаторів розуміння сучасної філософії права, філософії й теорії державотворення, принципів формування засад та домінуючих принципів громадянського суспільства. Тому, починаючи розмову про актуалізацію забутих або зумисне заборонених джерел вітчизняної філософії держави й права, слід звернутися нарівні з ними й до праць фундаторів новітнього європейського цивілізаційного устрою.

А що таким фундатором принципів та наріжних засад філософії права є Гегель, то в цьому сумніватися не випадає. У класичній гегелівській монографії «Філософія права», на наше переконання, зосереджені всі базові константи, які визначили філософію не лише права й держави європейських країн XIX–XXI ст., а й багато в чому загальну філософію новітньої Європи й усього цивілізованого світу на десятиліття й століття поспіль. Як зауважує відомий правознавець і філософ права професор В. С. Нерсесянц: «“Філософія права” Гегеля... – одна з найбільш славетних праць у всій історії правової, політичної та соціальної думки. Вона помітно вирізняється навіть в історичному ряду таких класичних праць із політичної й правової філософії, як “Держава” і “Закони” Платона, “Політика” Арістотеля, “Про державу” і “Про закони” Цицерона, “Державець” Макіавеллі, “Левіафан” Гоббса, “Політичний трактат” Спінози, “Про дух законів” Монтеск'є, “Про суспільний договір” Руссо... Вся – до сьогодення – історична доля цього гегелівського твору переконливо продемонструвала його неперепутне значення» [2, с. 3].

Ставлячи «Філософію права» Гегеля в один ряд із класичними філософськими й державотворчими трактатами мислителів Античності, Середньовіччя, Ренесансу, учений не випадково привертає увагу як до її прямої спадкоємності гуманістичної, демократичної традиції світового

гуманітарно-правового мислення, так і прямо наголошує на винятковості її місця навіть у шерензі цих нерядових, феноменальних праць, в шерензі творення провідними світовими мислителями тих засад і тих концептуальних положень, які, з одного боку, теоретично обґрунтовують та забезпечують світоглядною аргументацією принцип верховенства права й громадянських свобод у державно-суспільних відносинах, а з іншого – створюють потужний фундамент методологічно-практичного втілення їх у повсякденній буттєвій дійсності, реалізацію цих прав і свобод у різних вимірах державного та соціального життя.

Слід наголосити: аналізуючи місце і роль у світовому гуманітарному дискурсі визначальних положень гегелівської «Філософії права», В. С. Нерсисянц не лише вказує на трансцендентальність їхнього значення для філософсько-правової, а отже і законодавчої, державотворчої думки, що є принципово важливим тоді, коли ми обмірковуємо моделі соціального поступу Європи й України як її невід'ємної частини в 3-му тисячолітті, а й привертає увагу до розуміння самим Гегелем призначення філософської науки про право: «“Філософська наука про право, – зазначає Гегель, – має своїм предметом *ідею* права – поняття права та його здійснення”. Ідея права, яка і є свободою, за задумом та виконанням Гегеля, розгортається у світ права, і сфера об'єктивного духа постає як ідеальна правова дійсність – об'єктивація форм права та свободи» (курсив В. С. Нерсисянца. – М. І.) [2, с. 7].

На думку Гегеля, на чому спостережливо наголошує професор В. Нерсисянц, у центрі філософського осмислення феномену права є саме *ідея* права, тобто виражена в законодавчих інституціоналізуючих дух права положеннях, домінанта правотворення, згідно з якою людині й суспільству, провідною ланкою якого вона є, потрібне не лише глибоке розуміння поняття права, а й таке розуміння його *ідеї* – аксіологічної константи, яке б спонукало до практичного здійснення в соціальних реаліях такої правотворчої, правоутворювальної ідеї.

Сутністю ж ідеї права, як впливає з міркувань Г. В. Ф. Гегеля, є ідея свободи: «Ідея права, яка і є свободою, за задумом та виконанням Гегеля, розгортається у світ права, і сфера об'єктивного духу постає як ідеальна правова дійсність». Перед тим як подати концептуалізуючий наші міркування коментар до цієї диспозиції, дозволимо собі провести ціннісно-смыслову паралель між наведеними вище міркуваннями німецького вченого й одного зі знакових українських вчених ХІХ–ХХ ст. Ученого, який як і Г. В. Ф. Гегель, приділяв питанню наповнення політично-правової атмосфери, у якій живуть людина й суспільство, першорядне значення, зробивши власний свідомий морально-етичний передусім, а отже науковий, громадсько-політичний та державницький вибір на користь обстоювання свободи як базового принципу буття індивідуальності, суспільства, нації, на користь захисту прав і свобод переслідуваних імперією народів. Недарма ж одна зі знакових суспільствознавчих праць цього визначного вченого-природознавця, філософа й громадсько-політичного діяча має ясний заголовок «Сохранить украинцев!».

У «Щоденнику» автора теорії ноосфери й першого президента Всеукраїнської академії наук, що її заснував гетьман Української Держави Павло Скоропадський, видатного геохіміка й нащадка старовинного українського козацького роду, академіка В. І. Вернадського в записі від 28 грудня 1942 р., тобто під час Другої світової війни й сталінського тоталітаризму, міститься таке суголосне гегелівському розумінню свободи як наріжної соціально-правової універсалії міркування: «Свобода думки – основа всього. Став кадетом, тому що, з одного боку, непомітно, життєво, через “Братство”, “Спілку визволення”, земське дружнє середовище. Із цього коріння виросла моя партійність конституційно-демократична... але свідомо – це з великих соціально-політичних течій була єдина партія, яка захищала максимальну свободу думки» (курсив наш. – М. І.) [3, с. 291].

Бачення Г. В. Ф. Гегелем свободи як наріжної константи, без якої не можливе будь-яке структурування ідеї права в суспільному й державотворчому процесах, не можливе її розгортання до обширу *світу права*, і сфери об'єктивного духа, яка цей світ охоплює, включає в себе й визначає собою, ясно співвідноситься з базисним світоглядним принципом українського академіка В. І. Вернадського, який, дійшовши тих же, що й Г. В. Ф. Гегель, висновків, стверджує: «Свобода думки – основа всього». Свобода думки для Вернадського, як і для Гегеля, означає насамперед повсякчасне дотримання принципу захисту цієї свободи, самовизначення особистості, суспільства, а отже і нації в її державних кордонах. Свобода думки, згідно з В. І. Вернадським, якщо її розглядати як аксіологічну універсалію, і є тим всеохопним гегелівським «світом права», оскільки, як і світ права, тяжіє до того, щоб стати основою всього. Підвалиною, без якої не постане жодна, а тим більше державна, на вічних законах, а не на тимчасовості заснована будівля.

Політичний вибір українського академіка Вернадського на користь активного членства в партії, що обстоює, в ризикованих умовах російського самодержавства, конституційно-демократичний устрій (про цей вибір мислитель згадує в «Щоденнику» на схилі літ), на наше переконання, і був пов'язаний з усвідомленою ним як громадянином потребою захистити на державно-правовому рівні ідеали свободи. Причому не тільки захистити ці ідеали, а й створити дієві законодавчі механізми захисту права людини на свободу думки, слова, вибору. Тобто всього того, що було органічно притаманним українським республіканським формам соціально-державного управління, починаючи від вічових часів, а яскраво було актуалізовано в еру козацько-гетьманських республіканських соціально-державних устроїв часів пізнього Середньовіччя та Бароко.

«Братство», до якого належав, за його власним спогадом, академік Вернадський, прямо успадковує традиції православних громад-братств – захисників православ'я в добу католицької експансії на українські землі в XV–XVII ст., Спілку визволення – певний аналог національно-визвольних громад українців від часів Бароко й аж до Кирило-Мефодіївського братства, до часів «Громади» межі XIX–XX ст., земське дружнє середовище, яке також є прямим спадкоємцем козацьких спільнот, української селянської громадської вільнолюбної єдності, що сягає корінням вітчизняних святокиївських джерел, часів формалізації законодавчих установлень в першому українському законодавчому документі – «Руській правді».

В іншому разі, чим можна пояснити те, що у всесвітньо відомого вченого – знаного фахівця з природознавчих дисциплін – виникає потреба поринути в буремний вир громадського життя, поринути, навіть у сталінські часи не відцуравшись свого, зробленого на початку XX ст., екзистенціального вибору на користь конституційно-демократичного захисту свобод громадянина й суспільства? «З цього коріння виросла моя партійність конституційно-демократична... але свідомо – це з великих соціально-політичних течій була єдина партія, яка захищала максимальну свободу думки», – стверджував вітчизняний філософ та громадський діяч. Стверджував, вочевидь, виводячи власний конституційний демократизм не з минутих російських політичних реалій, а з окреслених нами вище трансцендентальних українсько-європейських джерел відданості ідеалам та практично-правовій реалізації принципів свободи. «Максимальна свобода думки» в інтерпретації академіка В. І. Вернадського, утім, як і в гегелівській інтерпретації, є вищою з усіх свобод, що їх належить обороняти засобами права й закону. У перегук: «Свободу людей своїм богом зову», – мовив поетично в час початку кривавих репресій в новоствореному СРСР геніальний українець Павло Тичина.

Професор В. С. Нерсесянц привертає увагу до такого визначення рівнозначних компонентів у філософії права Гегеля: «Видається... правомірним вирізнити в структурі політико-правового змісту гегелівської філософії права два компоненти: а) конкретно-історичний компонент – історично конкретні політичні та правові погляди, що розвинуті Гегелем у “Філософії права”, та б) теоретичний компонент – сукупність політично значущих концептуальних положень, які впливають з гегелівського застосування діалектики у сфері політики» [2, с. 11]. Якщо співвідносити інтерпретацію філософії права Гегеля з проаналізованими нами вище ідеями академіка Вернадського, то слід дійти висновку, що вітчизняний учений, мислитель, державний і громадський діяч іманентно перебуває в семіосфері гегелівських диспозицій, оскільки прямо продовжує в теорії й утілює на практиці «сукупність політично значущих концептуальних положень, які впливають із гегелівського застосування діалектики у сфері політики».

Отже, гегелівські теорії й методологічні практики у сфері філософського, а тому політико-правового розуміння всеосяжного дискурсу права, були для всього україномислячого, україноцентричного дискурсу, чільним репрезентантом якого виступає В. І. Вернадський, не лише не чужим, не лише не ворожим, а, навпаки, повсякчас становили провідну універсалью для повсякчасного думання, висловлювання і – головне – прямого втілення думки й слова – діяння. Як зауважує проф. В. Нерсесянц: «Для самого Гегеля конкретно-історичний та теоретичний елементи структури політичного змісту “Філософії права” подаються в невіддільній тотожності, тобто застосування понятійного апарату діалектики є прямо тотожним до розвитку й вираження певної соціальної й політико-правової позиції» [2, с. 11].

У гегелівській «Філософії права» саме ця невіддільна тотожність конкретно-історичного розуміння права й теоретичного його елементу становить базову константу. Саме така єдність, на наше переконання, була ґрунтом для державотворення в минулому і є нею сьогодні, маючи добрі перспективи на майбуття. У досі належною мірою не актуалізованій знаковій праці митрополита Андрія Шептицького «Як будувати рідну хату», присвяченій концептуальному осмисленню

актуальних проблем вітчизняного державотворення, містяться положення, які прямо перегукуються з окресленими вище ціннісно-смісловими парадигмами із гегелівської «Філософії права». Як і Гегель, митрополит Андрій Шептицький наголошує на потребі розроблення всеосяжного теоретико-методологічного підґрунтя для побудови новітньої Української держави – «нашої хати» – на принципах свободи особистості, поваги до права та національно-територіальної суверенності, міжнародним правом гарантованої.

Митрополит стверджує: «Для якого ступеня український нарід потрапить, коли Бог йому дасть рішати про свою долю, уникнути всіх ... небезпек і дати українській суверенності такі форми, які запевнюють свободу громадян і ненарушимість національних границь Батьківщини, та виминути всі небезпеки в тій праці, покаже щойно майбутнє. Ми, себто Духовенство Галицької Области, мусимо виконати свій обов'язок і старатися всіма силами причинитися і молитвою, і радою, і – оскільки приймуть брати наші нашу співпрацю – ділами помагати їм у праці, на яку вони не є приготовані. Двадцять літ більшовицького режиму знищило безліч елементів... конечно потрібних до розбудови Батьківщини, і на організм народу витиснуло п'ятно неволі, з якого не легко буде Українцям духово отрястися. Щоби... всесторонньо з'ясувати собі труднощі, які матимуть ті, що будуть працювати над будовою, треба розглянути всі неначе конституційні елементи єдності або розглянути всі доосередні й відосередні сили. Цими дослідями дійдемо до якогось бодай знання тих природних сил, які запевняють рідну майбутність, від тих сил руїнних, які будуть її великою небезпекою» [4, с. 23–24].

Потрібно прокоментувати наведені твердження. На наше переконання, найбільше привертають увагу в праці митрополита такі ціннісно-сміслові концепти. Першим із них є парадигматична єдність чину духовно-інтелектуального опікування державотворчими процесами, свого роду забезпечення їхнього морально-етичного, світоглядного, філософсько-правового підґрунтя з боку духовенства з практичним наповненням цих державотворчих процесів у майбутньому: «ми Духовенство Галицької Области, мусимо виконати свій обов'язок і старатися всіма силами причинитися і молитвою, і радою, і – оскільки приймуть брати наші нашу співпрацю – ділами помагати їм у праці». Ясна річ, що митрополит Андрій (на той час очільник галицького духовенства, а власне й усієї УГКЦ) відчуває повну моральну відповідальність за молитовне, інтелектуальне й практичне забезпечення державотворчих процесів у майбутній Українській державі.

У такій нерозривній єдності бачиться нам органічне втілення такого гегелівського постулату: «У “Філософії права” ясно видно, як такий, що здається спочатку політично нейтральним, понятійний апарат дедалі більше наповнюється політико-етичним змістом, визначаючи певну політичну й етичну позицію. Поняття права самопоглиблюється й рухається від абстрактного до найвищого, тобто до конкретно-істинного» [1, с. 12]. Так і в наведених міркуваннях митрополита Андрія Шептицького: духовна й дорадча діяльність української інтелектуальної еліти має повсякчас скеровуватися до однієї, спільної для всіх мети – допомоги в праці всім верствам суспільства для побудови справедливої, оскільки на Христовому законі заснованої, Української держави. Політично нейтральний понятійний апарат і для Г. В. Ф. Гегеля, і для митрополита Андрія Шептицького неможливий, оскільки така нейтральність позбавить його головного призначення: морально-етичної спрямованості, виявленої в політико-правовій, практичній діяльності. Тільки тоді можливий гегелівський рух «від абстрактного до найвищого, тобто до конкретно-істинного». І тільки тоді з'являється можливість «всесторонньо з'ясувати собі труднощі, які матимуть ті, що будуть працювати над будовою», тільки тоді з'являється здатність «розглянути всі неначе конституційні елементи єдності або розглянути всі доосередні й відосередні сили. Цими дослідями дійдемо до якогось бодай знання тих природних сил, які запевняють рідну майбутність, від тих сил руїнних, які будуть її великою небезпекою».

Розгляд «конституційних елементів єдності» української спільноти задля побудови Української держави й усебічного політико-правового забезпечення процесів такої побудови в ХХІ ст. видається нині як ніколи актуальним, як ніколи важливим. Слід зазначити, що нині спостерігаємо й беремо участь у процесах становлення громадянського суспільства, що є основою будь-якої форми демократичного й соціально-державного правоустрою.

У своїх духовно орієнтованих, державотворчих міркуваннях митрополит Андрей конститує ціннісно-сміслові пріоритети на підставі такої аксіологічної парадигми: «На чому ж опреться єдність хати? На національній єдності. Український нарід є одним народом, дехто схоче навіть сказати – одним організмом, тому й належить йому стати і суцільним національним твором» [4, с. 24]. Ідея про національну єдність як конститууючу основу для вітчизняного державотворення

передбачає, на наш погляд, не лише соціально-ментальне усвідомлення такої єдності в усіх верствах українського суспільства (що це відбувається, бачимо нині й повсякчас, і усюди), а й не меншою мірою звільнення українського духовно-інтелектуального ества від ідеологічної облуди й симулякрів-нашарувань, нав'язаних українському буттю чужинцями.

Український народ і справді є «одним організмом», він – «суцільний національний твір», у тому розумінні, якщо в понятті *суцільний національний твір* розуміти трансцендентальну силу, змогу й потужність до творення, а власне до створення нових ідей, нових соціальних, правових, державотворчих реалій, нових перспектив. Міркуючи далі, митрополит Андрій розгалужує, структуруючи ті ціннісно-сміслові універсалії, що власне і є передумовами появи національної спільноти як твору. Твору, який з аксіологічного погляду може стати питомою базою для появи християнсько-демократичної державності, заснованої на повазі до права. Митрополит стверджує: «Але йде про те, щоб заналізувати поодинокі елементи, з яких національність складається, і сили, які її розбивають» [4, с. 24].

Аналізуючи конструктивні чинники, які конституують національність, а отже і майбутню українську державність, митрополит на перший план висуває поняття мови: «Що ж робить якесь число людей одним народом? Передовсім мова. Всі, що по-українськи говорять, або, що вважають українську мову за рідну, будуть становити український нарід. Безперечно, єдність мови є зв'язку, що лучить людей, але не все лучить їх у народи» [4, с. 24]. І далі, окреслюючи англomовний світ, наводячи при цьому приклади ментально й соціально різних англomовних Ірландії та Шотландії і, навпаки, різномовної, проте соціально, ментально й по-державницькому єдиної Швейцарії, митрополит доходить такого висновку: «Крім мови, конституційним елементом національності буде... та стихійна, мало свідомо воля всіх одиниць злучитися в одну організацію. Та воля є доказом тих різних прикмет чи характерів народу, які інстинктивно пхають його до хотіння бути одним» [4, с. 25].

Указаний чинник, на наше переконання, як і чинник мови – об'єднувально-конститууювальної домінанти, має вагоме значення, оскільки містить багато перспективних сенсоутворювальних одиниць. У цій «стихійній, малосвідомій волі всіх одиниць злучитися в одну організацію», а цією організацією і є Українська держава, виявляється екзистенціальна воля народу до державотворення, проявляється, мов Василем Стусом актуалізований у ХХ ст. староегипетський палімпсест, який знаменує собою трансцендентальність поруху «малосвідомої волі всіх одиниць», тобто всіх громадян поєднати своє життя в Богом благословенній, заповіданій пращурами Українській державі.

Тому й міркує митрополит Андрій Шептицький про гегелівську, у суті своїй, волю. Волю, яка «є доказом тих різних прикмет чи характерів народу, які інстинктивно пхають його до хотіння бути одним», оскільки ця екзистенційно окреслена воля й визначає рух різних цілеустремлень, різних індивідуально-вольових людських спрямувань до спільної для всіх мети. Мети, освяченої євангельським змістом: «Щоб усі були одно». Український митрополит, мислячий на перспективу, не випадково наголошує саме на такому вимірові волі до будівництва *рідної хати*, оскільки лише в розмаїтому єднанні різних, унікальних, Богом дарованих індивідуальностей відчуває він справжню спроможність подальшого тривання Української держави. І головне – ясного наповнення такого тривання справжнім євангельським змістом.

Висновок. У праці знаного теоретика української державності, одного із чільних українських мислителів ХХ ст. В'ячеслава Липинського «Листи до братів-хліборобів» означений митрополитом Андреем Шептицьким знаковий концепт здобуває належне теоретико-методологічне втілення й концептуальне наповнення, яке також застосоване до вітчизняних реалій. Осмислюючи проблематику, пов'язану з новітнім становленням Української держави в теорії й на практиці, теоретик-консерватор зазначає: «Єдиною основою, на якій може відродитись Українська Нація і зорганізуватись Українська Держава єсть наша державно-національна традиція» [5, с. 97].

Ця теза, вочевидь, має ясну суголосність не лише з гегелівською вимогою до синтезу теоретичного й практичного наповнення правової реальності, а й співвідноситься з морально-етичними вимогами до побудови вітчизняної політико-правової дійсності, заявленими в працях академіка Володимира Вернадського, митрополита Василя Липківського, філософа-правознавця Богдана Кістяківського та інших знакових українських учених, державних та духовних діячів, у центрі світоглядної уваги яких перебував всеосяжний комплекс проблем, пов'язаних із тематикою тривання національної державотворчої та законодавчо-правотворчої традиції й повноосяжного відродження України як потужного змістоутворювального феномену світової цивілізаційної

універсалії. Дійсність ХХІ ст. трагічно й беззастережно підтверджує думку про вагомість для європейського розвитку Української держави й державності, української культури, української традиції важкого, але справедливого державотворення.

Джерела та література

1. Конфуций. Афоризмы мудрости / Конфуций. – М. : Белый город, 2010. – 261 с.
2. Нерсесянц В. «Философия права»: история и современность / В. Нерсесянц // Гегель Г. В. Ф. Философия права : пер. с нем. / Г. В. Ф. Гегель ; ред. и сост. Д. А. Керимов и В. С. Нерсесянц ; авт. вступ. ст. и прим. В. С. Нерсесянц. – М. : Мысль, 1990. – С. 3–43. – (Филос. наследие).
3. Вернадский В. Июль 1941 – август 1943 / В. Вернадский ; сост. В. П. Волков. – М. : РОССПЭН, 2010. – 542 с.
4. Шептицький А. Як будувати рідну хату? / А. Шептицький. – К. : Укр. прес-група, 2013. – 48 с.
5. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму / В. Липинський ; ред. Я. Пеленський. – К. : Ін-т Східноєвроп. досл. НАНУ, 1995. – 470 с.

Исаенко Максим. Философско-правовые универсалии построения государства в концепциях украинских и зарубежных мыслителей XIX–XX вв. В эпоху возрождения украинской государственности мы наблюдаем и участвуем в процессах становления гражданского общества, которое является основой демократического и социального государственного устройства. Поэтому необходимо актуализировать в современном социально-гуманитарном и социально-правовом дискурсе наследие основателей современной философии права и теории государства. В книге Гегеля «Философия права» сосредоточены все базовые константы, которые определили философию не только теории права и государства европейских стран XIX–XXI вв., но и во многом общую философию новой Европы. Идея права, которая и есть свобода, по замыслу и исполнению Гегеля, развертывается в мир права, и сфера объективного духа предстает как идеальная правовая действительность – объективация форм права и свободы. Сущностью идеи права является идея свободы. Гегель видит свободу как константу, без которой невозможен любой общественный и государственный процесс. Так же утверждает украинский академик В. Вернадский о том, что свобода мысли есть основа всего. Это было органично присущим украинским республиканским формам социально-государственного управления, начиная от времен вече до времен казацких республик. Следует сделать вывод, что отечественный ученый прямо продолжает в теории совокупность политически значимых концептуальных положений, вытекающих из гегелевского применения диалектики в сфере политики. Необходимость разработки теоретических и методологических основ строительства нового украинского государства на принципах свободы личности, уважения закона и национального суверенитета и территориальной целостности утверждает митрополит Андрей Шептицкий. Из его рассуждений следует вывод: духовная деятельность украинской интеллектуальной элиты должна постоянно направляться к одной общей цели – помощи в работе всем слоям общества для построения справедливого Украинского государства, основанного на Христовом законе. Именно свобода определяет движение различных человеческих устремлений к общей для всех цели – строительство родного дома. Потому что только в единении разных, дарованных Богом индивидуальностей, возможно дальнейшее продолжение Украинского государства.

Ключевые слова: государственное строительство, универсалии, духовные основы, философия права.

Isaienko Maksim. Philosophical and Legal Concept of the State in the Works of Ukrainian and Foreign Thinkers of the XIX–XX Centuries. The renaissance of the Ukrainian state, we observe and participate in the processes of formation of civil society, which is the foundation of a democratic and social state system. Therefore it is necessary to update in a modern social-humanitarian and socio-legal discourse legacy the founders of modern philosophy of law and the theory of the state. In the Hegel's book «Philosophy of Right» concentrated all the basic constants that define the philosophy of not only the theory of law and state of European countries XIX–XXI centuries, but in many ways the general philosophy of the new Europe. The idea of law that is freedom, in conception and execution of Hegel, is deployed in the world of law, and the scope of the objective spirit appears as an ideal legal reality – objectification forms of rights and freedoms. The essence of the idea of law is the idea of freedom. Hegel sees freedom as a constant, which is not possible without any social and political process. Also, Ukrainian Academician Vernadsky argues that freedom of thought is the basis of everything. It was organically inherent Ukrainian republican form of social and public administration, from the time of the Veche until the time of the Cossack republics.

It is concluded that the Ukrainian scientist continues right in theory a set of politically meaningful conceptual provisions arising from the application of the Hegelian dialectics in the sphere of politics. Metropolitan Andrey Sheptytsky points to the need to develop theoretical and methodological foundations for the construction of the new Ukrainian state on the principles of individual freedom, respect for law and national territorial sovereignty. From his reasoning leads to the conclusion: the spiritual activities of the Ukrainian intellectual elite must constantly be directed towards one common goal - to help in the work of all sectors of society to build a fair Ukrainian state based on the law of Christ. It is the freedom to determine the movement of various human aspirations to a common goal

for all - the construction of his home. Because only in the unity of the different, God-given individuality possible continuation of the Ukrainian state.

Key words: state-building, universals, spiritual foundation, the philosophy of law.

Стаття надійшла до редколегії
09.02.2016 р.